

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 25 ΜΑΪΟΥ 2015 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Διδαγμένο κείμενο
Πλάτωνος Πρωταγόρας (322a-d)

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας, πρῶτον μὲν διὰ τὴν τοῦ θεοῦ συγγένειαν ζῶων μόνον θεοὺς ἐνόμισεν, καὶ ἐπεχείρει βωμούς τε ἰδρύεσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν· ἔπειτα φωνὴν καὶ ὀνόματα ταχὺ διηρθρώσατο τῇ τέχνῃ, καὶ οἰκῆσεις καὶ ἐσθῆτας καὶ ὑποδέσεις καὶ στρωμνὰς καὶ τὰς ἐκ γῆς τροφὰς ἤϋρετο. Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι κατ' ἀρχὰς ἄνθρωποι ὄκουν σποράδην, πόλεις δὲ οὐκ ἦσαν· ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων διὰ τὸ πανταχῆ αὐτῶν ἀσθενέστεροι εἶναι, καὶ ἡ δημιουργικὴ τέχνη αὐτοῖς πρὸς μὲν τροφήν ἱκανὴ βοηθὸς ἦν, πρὸς δὲ τὸν τῶν θηρίων πόλεμον ἐνδεής—πολιτικὴν γὰρ τέχνην οὕτω εἶχον, ἧς μέρος πολεμική—ἐζήτουν δὴ ἀθροίζεσθαι καὶ σώζεσθαι κτίζοντες πόλεις· ὅτ' οὖν ἀθροισθεῖεν, ἠδίκουν ἀλλήλους ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην, ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο. Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν μὴ ἀπόλοιτο πᾶν, Ἐρμῆν πέμπει ἄγοντα εἰς ἀνθρώπους αἰδῶ τε καὶ δίκην, ἵν' εἶεν πόλεων κόσμοι τε καὶ δεσμοὶ φιλίας συναγωγοί. Ἐρωτᾷ οὖν Ἐρμῆς Δία τίνα οὖν τρόπον δοίη δίκην καὶ αἰδῶ ἀνθρώποις· «Πότερον ὡς αἱ τέχναι νενέμηνται, οὕτω καὶ ταύτας νείμω; Νενέμηνται δὲ ὧδε· εἷς ἔχων ἰατρικὴν πολλοῖς ἱκανὸς ἰδιώταις, καὶ οἱ ἄλλοι δημιουργοί· καὶ δίκην δὲ καὶ αἰδῶ οὕτω θῶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ ἐπὶ πάντα νείμω»; «Ἐπὶ πάντα», ἔφη ὁ Ζεὺς, «καὶ πάντες μετεχόντων· οὐ γὰρ ἂν γένοιτο πόλεις, εἰ ὀλίγοι αὐτῶν μετέχοιεν ὥσπερ ἄλλων τεχνῶν· καὶ νόμον γε θεὸς παρ' ἐμοῦ τὸν μὴ δυνάμενον αἰδοῦς καὶ δίκης μετέχειν κτείνειν ὡς νόσον πόλεως».

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «**Οὔτω δὴ παρεσκευασμένοι . . . φιλίας συναγωγοί**».

Μονάδες 10

B1. «**Ὁ ἄνθρωπος θείας μετέσχε μοίρας**»: Να ερμηνεύσετε τη φράση.

Μονάδες 10

B2. «**Οὔτω δὴ παρεσκευασμένοι . . . μετεχόντων**»: Από ποιες φάσεις διέρχεται η προσπάθεια των ανθρώπων να δημιουργήσουν πολιτικά οργανωμένες κοινωνίες, σύμφωνα με το απόσπασμα;

Μονάδες 10

B3. Με βάση το απόσπασμα «**οὐ γὰρ ἂν γένοιτο . . . ὡς νόσον πόλεως**» του πρωτότυπου κειμένου και το μεταφρασμένο απόσπασμα που ακολουθεί, να δικαιολογήσετε την επιβολή της θανατικής ποινής σε όσους δεν μετέχουν στην πολιτική αρετή, παρόλο που ο Δίας την είχε δωρίσει σε όλους.

Πλάτωνος Πρωταγόρας (326e)

Ὅτι το πράγμα αυτό¹ το θεωρούν διδακτό και στο ιδιωτικό και στο δημόσιο επίπεδο, το αποδείξαμε ήδη. Ενώ όμως είναι το πράγμα αυτό διδακτό, αφού είναι κάτι που μπορεί να φροντίσει και να καλλιεργήσει κανείς, αυτοί διδάσκουν στους γιους τους τα άλλα, των οποίων η άγνοια δεν πρόκειται να επιφέρει ως ποινή τον θάνατο, αυτό όμως, την αρετή, που εάν τα αγόρια δεν τη μάθουν και δεν τη φροντίσουν, μπορεί να υποστούν ως ποινή και τον θάνατο και την εξορία και τη δήμευση της περιουσίας εκτός από τη θανάτωση και, με μια λέξη, τη συνολική καταστροφή του οἴκου τους, αυτή δεν τη διδάσκουν και δεν τη φροντίζουν με κάθε δυνατή επιμέλεια!

¹ την αρετή

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω θέσεις, τη λέξη **Σωστό**, αν είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν είναι λανθασμένη:

α. Η δίκη και καταδίκη του Σωκράτη ήταν πολιτική δίωξη.

β. Ο Πλάτων με τα ταξίδια του στη Σικελία κατάφερε να εφαρμόσει το πολιτικό του όραμα.

γ. Ο Πλάτων ανέλαβε πολιτικά αξιώματα στην Αθήνα.

δ. Οι λογοτεχνικές ικανότητες του Πλάτωνα αποτυπώνονται στον «Πρωταγόρα».

ε. Στον διάλογο «Πρωταγόρας» ο Σωκράτης και ο Πρωταγόρας συμφώνησαν ότι η αρετή είναι διδακτή.

Μονάδες 10

B5. Να βρείτε στο παραπάνω διδαγμένο κείμενο μία ετυμολογικά συγγενή λέξη, απλή ή σύνθετη, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις της αρχαίας ελληνικής:

λοχαγός, αγαλλίασις, θρέψις, βαθμίς, ἄφιξις, ὀχυρός, διάδημα, νεογνός, ὀλέθριος, δεισιδαίμων.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Θουκυδίδου *Ἱστορίαι* Α. 15. 1-2 (εκδ. Teubner)

Τά μὲν οὖν ναυτικὰ τῶν Ἑλλήνων τοιαῦτα ἦν, τά τε παλαιὰ καὶ τὰ ὕστερον γενόμενα. ἰσχὺν δὲ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς χρημάτων τε προσόδω καὶ ἄλλων ἀρχῇ· ἐπιπλέοντες γὰρ τὰς νήσους κατεστρέφοντο, καὶ μάλιστα ὅσοι μὴ διαρκῆ εἶχον χώραν. κατὰ γῆν δὲ πόλεμος, ὅθεν τισὶ καὶ δύναμις παρεγένετο, οὐδείς ξυνέστη· πάντες δὲ ἦσαν, ὅσοι καὶ ἐγένοντο, πρὸς ὁμόρους τοὺς σφετέρους ἑκάστοις, καὶ ἐκδήμους στρατείας πολὺ ἀπὸ τῆς ἑαυτῶν ἐπ' ἄλλων καταστροφῇ οὐκ ἐξῆσαν οἱ Ἕλληνες. οὐ γὰρ ξυνειστήκεσαν πρὸς τὰς μεγίστας πόλεις ὑπήκοοι, οὐδ' αὖ αὐτοὶ ἀπὸ τῆς ἴσης κοινὰς στρατείας ἐποιοῦντο [...].

ἐξῆσαν στρατείας= ἔκαναν εκστρατείες

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἦν	: το τρίτο ενικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα
ἐλαχίστην	: τη δοτική πληθυντικού του συγκριτικού βαθμού στο ίδιο γένος
προσσχόντες	: το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο υποτακτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή
ἐπιπλέοντες	: το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο προστακτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή
κατεστρέφοντο	: το τρίτο ενικό πρόσωπο προστακτικής παρακειμένου στην ίδια φωνή
μάλιστα	: τον θετικό βαθμό
διαρκῆ	: την κλητική ενικού του αρσενικού γένους
ἐκδήμους	: τη δοτική πληθυντικού του θηλυκού γένους
οὐδείς	: τη γενική ενικού του θηλυκού γένους
ἐξῆσαν	: το απαρέμφατο του αορίστου β΄.

Μονάδες 10

Γ3.α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων: **τὰ ναυτικά, αὐτοῖς, ἄλλων** (το πρώτο στο κείμενο), **ἐπὶ καταστροφῆ, ὑπήκοοι.**

μονάδες 5

Γ3.β. «**ἰσχὺν δὲ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς**»: Να μεταφέρετε την παραπάνω πρόταση στον πλάγιο λόγο με όλους τους δυνατούς τρόπους, με εξάρτηση από τη φράση: «**Ἄπαντες γινώσκουσι**».

μονάδες 5

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.

Με αυτά λοιπόν τα μέσα εφοδιασμένοι οι άνθρωποι κατοικούσαν στην αρχή διασκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν. Κατασπαράσσονταν λοιπόν από τα θηρία, γιατί ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά και οι τεχνικές γνώσεις ήταν βέβαια βοηθός τους καλός για την ανεύρεση της τροφής, ανεπαρκής όμως για τον πόλεμο με τα θηρία – γιατί δεν κατείχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική τέχνη – επιδίωκαν λοιπόν να συγκεντρώνονται και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους χτίζοντας πόλεις. Κάθε φορά λοιπόν που συγκεντρώνονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλον, επειδή δεν είχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα να διασκορπίζονται και να απειλούνται με αφανισμό. Ο Δίας, λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολότελα, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους και τον σεβασμό στους άγραφους νόμους και την αντίληψη περί του δικαίου, για να εξασφαλίζουν και την τάξη στις πόλεις και να αποτελούν τους συνεκτικούς δεσμούς φιλίας ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1.

Βλέπε σχολικό εγχειρίδιο, πρώτο ερμηνευτικό σχόλιο της Ενότητας 4.

B2.

- Σε μια πρώτη φάση (προμηθεϊκό στάδιο) οι άνθρωποι κατοικούν διασκορπισμένοι, πόλεις δεν υπάρχουν, υπάρχει όμως ο κίνδυνος εξόντωσης από τα θηρία → τυχαία αθροιστική συνύπαρξη: «έζήτουν δή... άθροισθειεν»: αποτελεί μια πρώτη εκδήλωση κοινωνικότητας με σκοπό τη σωτηρία από τα θηρία → χρονοβόρα διαδικασία (επανάληψη του άθροίζω, χρήση Παρατατικού (έζήτουν), επαναληπτική Ευκτική...). Αυτή η προσπάθεια οδηγεί σε πρόσθετο κίνδυνο αφανισμού (ήδίκουν άλλήλους... σκεδαννύμενοι διεφθείροντο), κίνδυνο αλληλοεξόντωσης λόγω έλλειψης πολιτικής τέχνης → ξαναβρίσκονται στην ίδια χαοτική κατάσταση.
- Σε μια δεύτερη φάση (στάδιο προσφοράς του Δία) ο Δίας μεριμνώντας για την πολιτισμένη συμβίωση των ανθρώπων σε οργανωμένη πια πολιτική κοινωνία στέλνει τον Ερμή να τους δώσει την αιδώ και τη δίκη: τα δώρα του Δία ανήκουν στην ηθική περιοχή του ανθρώπου, διέπουν την κοινωνική συμπεριφορά του και τον βοηθούν να αποκτήσει την πολιτική αρετή. Ο άνθρωπος συνεπώς ωριμάζει ηθικοπνευματικά, παράγει πολιτισμό και συνειδητοποιεί την αξία του εὖ ζῆν στις οργανωμένες κοινωνίες. Η καθολικότητα των αξιών της αιδούς και της δίκης είναι απαραίτητη όπως φαίνεται και με την επανάληψη του «πᾶς» σε διάφορες μορφές και με τη χρήση της προστακτικής «μετεχόντων».

B3.

Οι αξίες της αιδούς και της δίκης δεν αποτελούσαν μέρος της αρχικής φύσης του ανθρώπου, δόθηκαν σε ένα μεταγενέστερο στάδιο. Ο Δίας δεν μπορεί να εξασφαλίσει την καθολικότητά τους → ο σκληρός νόμος που τις επιβάλλει είναι «έργο του χρόνου, της πικρής πείρας και της ανάγκης».

Η αιδώς και η δίκη υπάρχουν στον άνθρωπο ως ηθικές καταβολές και προδιάθεση. Απαιτείται μεγάλη προσπάθεια και αγώνας, για να μπορέσει να γίνει κάτοχος της πολιτικής αρετής μέσα από μαθητεία σ' αυτήν, καλλιεργείται και διδάσκεται («είναι το πράγμα αυτό διδακτό»). Σ' αυτό θα συντελέσουν οι φορείς της αγωγής, αλλά και οι νόμοι με τις ποινές και τις κυρώσεις. Όσοι δεν συμμορφώνονται, πλην των άλλων ποινών (εξορία, δήμευση περιουσίας) αντιμετωπίζουν και το θάνατο, διότι θεωρούνται νοσηρά στοιχεία, που μεταδίδουν την παραβατικότητα και στους άλλους, διασπώντας την κοινωνική συνοχή. Έτσι, πρέπει να υφίστανται τις πλέον σκληρές ποινές, για να διαφυλαχθεί η τάξη και η ισορροπία του κοινωνικού συνόλου.

B 4.

- α. Σωστό
- β. Λάθος
- γ. Λάθος
- δ. Σωστό
- ε. Λάθος

B5.

ἄγοντα (συναγωγοί)

ἀγάλματα

τροφάς

βωμούς

ίκανή

εἶχον (ἔχων, μετέσχε, ἔχοντες, μετεχόντων, μετέχοιεν, μετέχειν)

ὑποδέσεις (δεσμοί)

γένονιντο (συγγένειαν, γένει)

ἀπώλλυντο

δείσας

Γ1.

Τα ναυτικά πράγματα λοιπόν των Ελλήνων τέτοια ήταν, και τα παλαιά και αυτά που έγιναν αργότερα (=τα νεότερα). Όμως απέκτησαν μεγάλη δύναμη αυτοί που έστρεψαν την προσοχή τους (=αφοσιώθηκαν) σ' αυτά και με την αύξηση των χρημάτων και με την εξουσία των άλλων. Επιτιθέμενοι δηλαδή στα νησιά τα υπέτασσαν και κυρίως όσοι δεν είχαν επαρκή εδάφη. Στην ξηρά όμως κανείς πόλεμος δεν έγινε, απ' όπου (=από τον οποίο) σε μερικούς δημιουργήθηκε κι επιπλέον δύναμη. Κι όλοι όσοι βέβαια έγιναν, ήταν πόλεμοι με τους δικούς του γείτονες για

τον καθένα (=στον καθένα) και οι Έλληνες δεν βγήκαν σε εκστρατείες πολύ μακριά από τη χώρα τους για να υποτάξουν άλλες. Γιατί δε συνασπίστηκαν ως υπήκοοι με τις πιο σημαντικές πόλεις, ούτε πάλι (=εξάλλου) έκαναν αυτοί κοινές εκστρατείες ισότιμα (=με εξίσου συμμετοχή).

Γ2.

ἔσται
ἐλάττοσι
πρόσσωμεν
ἐπιπλεῖτε
κατεστράφθω
μάλα
διαρκές
ταῖς εκδήμοις
οὐδεμιᾶς
ἐξελθεῖν

Γ3. α)

τά ναυτικά : Υποκείμενο του Ρήματος ἦν, αττική σύνταξη.

αὐτοῖς: Αντικείμενο της Μετοχής προσσχόντες.

ἄλλων: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο ἀρχῆ.

ἐπί καταστροφῆ: επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού στο Ρήμα ἐξῆσαν.

υπήκοοι: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο ρήμα ξυνειστήκεσαν.

β)

- Ειδική πρόταση: ἅπαντες γινώσκουσιν ὅτι ἰσχύν δέ περιποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς.
- Ειδικό απαρέμφατο: ἅπαντες γινώσκουσιν ἰσχύν δέ περιποιήσασθαι ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τούς προσσχόντας αὐτοῖς.
- Κατηγορηματική μετοχή: ἅπαντες γινώσκουσιν ἰσχύν δέ περιποιησαμένους ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τούς προσσχόντας αὐτοῖς.

Επιμέλεια απαντήσεων
ΓΟΥΡΔΟΥΠΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ
ΠΑΠΑΚΑΝΕΛΛΟΥ ΑΓΓΕΛΛΙΚΗ
ΤΣΙΒΙΛΗ ΕΥΚΛΕΙΑ